

МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ: ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

і кардинальний період, уявляючи його містком між авторитарною парадигмою освіти, що відходила в минуле, і новою демократичною особистісно орієнтованою парадигмою, котра відкривала нові горизонти її розвитку. Як бачимо, Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття") визначила пріоритети розвитку шкільної освіти, педагогічні засади реформування галузі, що практично відповідно і здійснювалося. Проте, як зазначається в Національній доктрині розвитку освіти (2002), через невідповідність темпів і глибини перетворень вимогам особистості, суспільства і держави виникла потреба "в радикальній модернізації галузі" [6, 178]. Початок 90-х років – це перший досвід не лише національного законотворення, а й реалізації основних законодавчих документів у шкільній практиці, що може стати надалі предметом окремого наукового дослідження.

1. Березівська Л.Д. *Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: монографія* / Л.Д. Березівська. – К.: Богданова А.М., 2008. – 406 с.

2. *Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття")* [Електронний ресурс]: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=896-93-%EF-режим доступу](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=896-93-%EF-режим%20доступу).

3. Дnepов Э.Д. *Образование и политика. Новейшая политическая история российского образования* / Дnepов Э.Д. – Т. 1. – М. – 2006. – 536 с.

4. Закон України "Про освіту" // *Законодавство України про освіту: зб. законів*. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – 159 с.

5. Кузнєцова Л.В. *Загальноосвітня школа України. Кінець 80-х – початок 90-х років (історико-політичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук ступеня кандидата іст. наук: спец 07.00.01 "Історія України"* / Л.В. Кузнєцова. – К., 1993. – 25 с.

6. *Національна доктрина розвитку освіти* // Кремень В.Г. *Освіта і наука України: шляхи модернізації: (Факти, роздуми, перспективи)*. – К.: Грамота, 2003. – С. 178 – 201.

7. Савченко О.Я. *Зміст шкільної освіти на рубежі століть* / Савченко О.Я. // *Освіта України*. – 2000. – №15, 12 квітня. – С. 4.

8. Сухомлинська О.В. *Програми національного виховання в умовах освітніх цивілізаційних змін* / Ольга Сухомлинська // *Шлях освіти*. – 2010. – № 4. – С. 4 – 8.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2011

УДК 371.134+373.61(045)

Віктор Берека, доктор педагогічних наук, професор, вчений-секретар

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ: ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

У статті розглядаються актуальні проблеми особистісно орієнтованого підходу магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти, визначаються сутнісні його характеристики, напрями й структурні компоненти запровадження.

Ключові слова: магістерська підготовка, менеджер освіти, особистісно орієнтований підхід.

Літ. 10.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі освіти набуває все більшого значення в житті суспільства. Серед основних тенденцій її модернізації важливою і значущою є її особистісно орієнтована спрямованість. Як відзначає О. Новіков, тривалий час професійна школа спиралася на позиції гностичного, так званого "знанневого" підходу [9]. За такого підходу головним завданням освіти було формування в студентів міцних систематизованих знань (уміння і навички завжди виступали другорядними компонентами). Наразі акценти змінюються – від гностичного підходу (знанневої парадигми) до діяльнісного підходу: основна мета освіти спрямовується тепер на формування здібностей до активної діяльності, продуктивної праці в усіх її формах, творчої професійної

діяльності з метою саморозвитку і самореалізації особистості. Парадигмальна зміна цілей освіти визначає нове розуміння ролі менеджера освіти, його функцій і здібностей, що передбачають постійне підвищення кваліфікації, поліпшення рівня професійної підготовки, створення високоефективної системи неперервної освіти, розробка її концепції, чіткої структурованості, диверсифікації.

Узагальнення літературних джерел і практичного досвіду розробки і використання парадигмальних моделей у професійній підготовці майбутніх менеджерів освіти дозволило виявити суперечності між: стандартністю, уніфікованістю змісту освіти та специфічними задачами професійної підготовки; тенденцією до інтеграції наукового знання та екстенсивним ростом

МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ: ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

кількості навчальних предметів в різних формах навчання; потребами в спеціалістах з творчим відношенням до професійної діяльності, індивідуальними здібностями й уніфікованістю змісту освіти; необхідністю значного підвищення інтелектуального потенціалу суспільства та підняттям престижу освіти і професійної компетенції; обсягом і змістом наукової інформації, яка постійно розширюється, та недостатньою гнучкістю навчальних програм; специфікою форм освіти і централізованою системою управління; уніфікованістю програм і принципами індивідуалізації, диференціації, згідно з якими необхідно враховувати різницю в інтелектуальній, емоційній, когнітивній сферах, в психічному розвитку, мотивах та потребах особистості.

Нові підходи до поняття освіти як безперервного процесу впродовж усього життя людини спрямовані на нейтралізацію, усунення цих протиріч. Проаналізувати сучасний стан, напрями, форми і методи реалізації змісту магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти можна визначити ряд актуальних проблем, серед яких проблема цілісного і гармонійного розвитку особистості є найбільш актуальною і водночас не має до нині науково обґрунтованої як суто теоретичної, а тим паче теоретико-прикладної стратегії її розв'язання.

Зв'язок із дослідженнями. Аналіз психолого-педагогічної літератури (Л.І. Божович, І.С. Кон, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та ін.) дає підстави визначити період становлення магістранта, його соціального самовизначення, формування духовних якостей особистості [8; 10]. Саме тому розв'язання проблем цілісного і гармонійного розвитку особистості розглядається як основна і обов'язкова умова ефективного формування громадянських якостей особистості, які нині є особливо актуальними. В роботах провідних філософів В.А. Блюмкіна, О.А. Дубко, М.О. Грехема, А.А. Грицанова, В.Г. Кременя, І.А. Зязюна, Л.В. Сохань, досліджуються гуманістичні цінності, їх сутність, специфіка та місце як у духовному світі особистості, так і в процесах її соціального становлення [3; 5 – 7].

Психологічні аспекти проблеми цілісного і гармонійного розвитку особистості досліджували Г.О. Балл, І.Д. Бех, О.О. Бодальова, М.Й. Боришевський, Л.С. Виготський, О.В. Киричук та ін., які поклали в основу своїх концепцій суб'єкт-суб'єктну взаємодію і саморозвиток особистості, сутність і закономірності процесів її соціалізації, а отже розвиток і становлення в соціокультурному середовищі [2; 4].

Метою статті – конкретизувати та охарактеризувати сучасні підходи та стан розв'язання проблеми цілісного і гармонійного розвитку особистості за умови особистісно орієнтованого підходу магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти, визначити сутнісні його характеристики, напрями й структурні компоненти запровадження.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння важливості вирішення означених проблем, слід наголосити, що сучасна навчально-виховна діяльність у межах магістратури за своєю сутністю побудована за схемою: “навчальне завдання – усвідомлення, сприймання, запам'ятовування – навчально-пізнавальна та практична діяльність”. Якщо перших два блоки цієї схеми реалізуються у навчально-виховному процесі повністю, то останній, а саме практична діяльність (конкретна управлінська робота) – не завжди. Тому вона розглядається викладачами як реальна, а, головне, досить ефективна форма не лише закріплення здобутих магістрантами знань, формування умінь реалізації їх на практиці, але й як форма соціального становлення особистості. Тобто цей етап має бути спрямований на включення особистості магістранта (за умови врахування його інтересів, запитів, індивідуальних можливостей) в соціально значущу діяльність, де ефективно відбуваються процеси засвоєння моральних норм і соціального досвіду особистості. Однак, навіть за такого підходу важливим є перегляд ставлення викладачів магістратури не до “методів освіти і виховання як засобів подолання негативних тенденцій у розвитку особистості чи засобів перевиховання, а як до формування її позитивних якостей у цілісності й гармонії” [2].

Тому особистісно орієнтований підхід до магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти ґрунтується на “особистісних замовленнях, які постійно розвиваються і варіюються”, і є ефективним за умови “проекування таких педагогічних методик та технологій, які могли б якнайповніше допомогти магістрантам зорієнтуватись і самореалізуватись у складній і багатогранній соціокультурній ситуації” [1].

Магістерська підготовка майбутніх менеджерів освіти має розглядатись як така, що компенсує недоліки і протиріччя вищої школи в цілому. Зміст цієї роботи визначається завданнями інтелектуального, духовного і фізичного розвитку, тобто завданнями формування тих незаперечно важливих компонентів, що є складовими сутності поняття “гармонійний світ людини”.

Успішне формування цього феномену

МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ: ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

неможливе без формування ціннісної системи магістранта, де “цілі і наміри духовно зрілої особистості вкорінені в системі індивідуальних цінностей, виконують функції організації її життєдіяльності” [2]. Зрозуміло, що ціннісні системи кожної особистості різняться між собою за багатьма складовими, однак основою їх формування виступають насамперед ціннісно орієнтовані знання, рівень засвоєння яких є суто індивідуальним. І тут актуалізується проблема формування якісних індивідуальних ціннісно орієнтованих знань кожної особистості, які дають змогу зосередити увагу магістрантів на необхідності уважного ставлення до управління, усвідомлення його законів та їх дотримання, що гарантує гармонізацію взаємостосунків між людиною і управлінським середовищем.

Це дає підстави стверджувати, що гуманістична спрямованість ціннісно орієнтованих знань забезпечує виховання в магістрантів певних рис характеру, позначається на формуванні наукового світогляду і його складової – управлінської компетентності, що в сукупності здійснює домінуючий вплив на сутнісні характеристики поведінки і діяльності особистості магістранта в управлінні. Тим самим ціннісна система особистості розуміється нами “як складно побудований регулятор людської життєдіяльності, який відображає у своїй структурній організації і змісті особливості об’єктивної дійсності, що охоплює і зовнішній для людини світ, і саму людину в усіх її об’єктивних характеристиках” [2]. Таким чином, ціннісна система особистості, яка складається з комплексу особистісних цінностей (інтелектуальний, духовний та фізичний розвиток), не повинна бути ізольована у її внутрішньому світі, а має виступати такими психологічними засобами, за допомогою яких вона пізнає навколишній світ.

За такого підходу, ціннісно-орієнтовані знання, як елемент змісту магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти, набувають практичної значущості лише тоді, коли забезпечують формування відповідних інтелектуальних умінь особистості, сприяють збагаченню її духовного світу та накопичення відповідного досвіду.

Сутністю особистісно орієнтованого підходу в магістерській підготовці майбутніх менеджерів освіти є, насамперед, реалізація на практиці сутнісних характеристик суб’єкта управління, його ставлення до навколишньої дійсності у всій багатомірності його індивідуальних проявів. Останнє є найбільш можливим саме в

особистісно орієнтованому навчально-виховному процесі магістратури, оскільки ця система (на відміну від вищого навчального закладу) орієнтована на вільний вибір магістрантом видів і форм діяльності, засобів і певних умов формування його уявлень про управлінське середовище, розвиток пізнавальної мотивації і творчих якостей.

Тому магістратура за такого підходу має розглядатись як вияв найближчої перспективи розвитку (виховання і формування у їх взаємозв’язку) особистості в різних соціальних й освітньо-виховних інститутах, де магістратура має стати центром її мотиваційного розвитку, самореалізації та професійного самовизначення.

Як стверджує І.Д. Бех, йдеться про необхідність моделювання ситуацій вільної від настанов і адаптивних виховних механізмів ситуацій творчої співпраці, які доцільно розглядати як проміжні мікроструктури суспільства [2, 29]. Це дає змогу особистості самостійно активізувати свій інтелектуальний і духовний потенціал на побудову власної поведінки і діяльності в освітньому середовищі на принципах її управлінської доцільності. Домінуючим фактором і каталізатором цих процесів є ціннісно-орієнтовані знання, ефективно засвоєння яких сприяє усвідомлення універсальної значущості управління для людини.

Наступною сутнісною характеристикою особистісно орієнтованого підходу в магістерській підготовці майбутніх менеджерів освіти є не лише усвідомлення і засвоєння особистістю змісту ціннісно-орієнтованих знань (тобто формування її наукового світогляду), скільки створення таких ситуацій, які б спонукали магістрантів на основі здобутих знань до роздумів морально-етичного плану щодо наслідків власної поведінки і діяльності в управлінні, формування на їх основі переконаності у необхідності дотримання (головне неможливості порушення) моральних норм у взаємодії з об’єктами природи та власної відповідальності за будь-які дії в довіллі.

З останнім, тісно пов’язане усвідомлення і засвоєння особистістю нормативного компоненту змісту магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти, який охоплює систему правових, моральних та естетичних норм, правил, розпоряджень та заборон, які регламентують взаємостосунки людини з управлінським середовищем, що в результаті значно прискорює процеси формування громадянської позиції особистості щодо управління, яка, насамперед, передбачає вироблення непримиримого ставлення до будь-яких проявів антигромадської поведінки в ньому.

МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ: ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

Отже, ефективність особистісно орієнтованого підходу в магістерській підготовці майбутніх менеджерів освіти забезпечується за умов, коли особистість досягаючи певного рівня індивідуального інтелектуального, духовного і фізичного розвитку здатна абсолютно самостійно приймати рішення, які відповідають цьому рівню розвитку. Саме момент прийняття самостійних рішень, коли у свідомості магістранта відбуваються складна боротьба (переважно боротьба протилежностей) між тим, що “знаю”, що “необхідно”, що “можу”, що “хочу”, що “можна” і що “заборонено”, а потім як “діяти” і для “чого”, є тим переломним етапом який визначає ефективність і правильність здійснених до цього педагогічних зусиль. Критерієм оцінки цієї ефективності є доцільність чи не доцільність прийнятого особистістю рішення, дія, пасивність чи активне відстоювання своїх управлінських ідеалів.

Таким чином, однією зі складових стратегії розв’язання проблем цілісного і гармонійного розвитку особистості в навчально-виховному процесі магістратури є врахування, вивчення, а головне розуміння внутрішніх закономірностей розвитку особистості в її онтогенезі. Однак, як стверджує І.Д. Бех, особистісно орієнтований виховний процес будується не просто на врахуванні індивідуальних особливостей вихованців, а насамперед на послідовному завжди і у всьому ставленні до них, як до особистостей, як до відповідальних і у всьому свідомих суб’єктів діяльності [2].

Навчаючись у магістратурі слухачі мають засвоїти провідну істину, що незалежно від роду майбутньої діяльності необхідно дотримуватись етичних і юридичних норм у стосунках з окремими об’єктами.

Поряд з визначеними сутнісними характеристиками особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу магістратури (управлінсько-орієнтованими знаннями, сформованими ціннісними орієнтаціями особистості), необхідним є визначення сутності діяльнісного компоненту. Саме цей компонент є провідним в аспекті практичного залучення особистістю перших двох компонентів, коли логічне оперування останніми сприяє виробленню практичних умінь з формулювання наукових припущень щодо сутності основних чинників, які спричиняють детермінацію проблем управління та на основі їх аналізу забезпечуються умови, які дають змогу визначити можливі шляхи розв’язання цих проблем. Побудова процесів пізнання проблем управління на таких засадах,

сприяє розвитку умінь та навичок самостійного проведення досліджень стану управління, вироблення власних конкретних шляхів подолання управлінських негараздів, а головне чітке усвідомлення особистістю своїх можливостей і власного місця у цих процесах, що в сукупності дозволяє посилити взаємозв’язок інтелектуального і духовного пізнання.

Тобто мова йде про те, що “активне світосприйняття має набути у самосвідомості магістранта особистісного смислу, інакше воно втрачає моральну цінність, тому завдання викладача полягає в тому, щоб сформулювати людину зі стійким прагненням до конкретної як особистісно, так і соціально значущої діяльності і, водночас, не пасивного спостерігача, а як свідому творчу особистість” [2, 191].

Однак, реалізація на практиці цього важливого положення у навчально-виховному процесі магістратури стримується низкою негативних чинників, серед яких провідним є однобоке культивування одного з різновидів психолого-педагогічної взаємодії викладача і магістранта, тобто процес цієї взаємодії йде в основному на рівні обміну думками, фактами, теоретичного аналізу їх впливу чи взаємозв’язку на стан управління, або ж формування певних вимог щодо дотримання тих чи інших моральних норм у стосунках з об’єктами управління. На жаль такий стан речей є характерним для магістратури, де переважна більшість занять проводяться у стилі монологічного викладу викладачем навчального матеріалу. Це зумовлено тим, що зазвичай викладачі, котрі приходять до магістратури в силу об’єктивних причин не підготовлені до ефективної педагогічної діяльності з магістрантами, не вміють організувати самостійну навчально-пізнавальну діяльність і головне практичну управлінську роботу.

Більш важливим тут є усвідомлення певної психологічної закономірності, у відповідності до якої психічні внутрішні процеси (усвідомлення, сприймання, мислення, запам’ятовування) мають завжди цілеспрямоване продовження у зовнішніх проявах, тобто у певних видах діяльності. І чим вищий рівень внутрішніх процесів, їх логічна єдність та взаємозв’язок, тим вищий рівень й ефективність практичної (творчої) діяльності особистості в управлінні. Отже, саме формування творчих рис особистості, її укорінення останніх у її поведінці і діяльності спрямованої на творчу перебудову навколишньої дійсності на принципах дотримання моральних норм і управлінської доцільності, є метою і водночас результатом особистісно орієнтованого підходу до

МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ: ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

управлінської компетентності магістрантів. Саме за такого підходу, коли на основі узагальнення здобутих знань та результатів практичної діяльності в управлінні, особистість вибудовує алгоритм своєї майбутньої творчої діяльності, ми можемо стверджувати про зміцнення її психологічної потенції щодо свідомої як особистісно, так суспільно значущої активної діяльності. Кожна здійснювана у такій послідовності вольова дія, як стверджує І.Д. Бех, залишає внутрішню психологічну опору для розгортання дії в подальшому, яка, своєю чергою, зміцнює і додає необхідної сили внутрішній готовності до подальшої вольової діяльності [2, 196]. Опосередковані психікою магістрантів управлінські знання та ціннісні орієнтації мають безпосередній вплив на формування поглядів, почуттів, інтересів і відповідно потреб, які задовольняються особистістю у практичній діяльності в управлінні. Свідоме сприйняття мотиваційних основ управлінської активності дає змогу краще з'ясувати причини, заради яких вона здійснюється, і що саме впливає на вибір дій та вчинків особистості.

Саме такі розумові процеси є показником і водночас критерієм рівня інтелектуальної самореалізації особистості, її здатності до усвідомлення соціальної значущості тієї діяльності, котру планується здійснити, тобто визначається певна тенденція розвитку і становлення предметно-перетворювального позитивного ставлення особистості до управлінської дійсності.

Висновки. Таким чином, нами частково здійснено аналіз розвитку і становлення та сучасного стану реалізації змісту магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти побудованому на особистісно орієнтованому підході. Розкрито його складові та психолого-

педагогічні закономірності формування інтелектуальної, ціннісної та діяльної сфери особистості.

Подальших досліджень вимагають проблеми формування управлінської компетентності магістрантів на різних етапах онтогенезу, ефективні підходи до побудови навчально-виховного процесу у магістратурі.

1. Берека В.Є. Деякі аспекти методології магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти // Зб. наук. пр. сер. пед. науки. Вип. 23. – Кам'янець-Подільський: Вид-во К-ПДУ, 2005. – С. 92 – 99.

2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

3. Всемирная энциклопедия. Философия. – М.: АСТ, Минск. Хорвест.: Современный литератор, 2001. – 1311 с.

4. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6-ти т. Детская психология /Под ред. Д.Б. Эльконина. – М.: Педагогика, 1984. – Т.4. – 432 с.

5. Грехем Л.Р. Естествознание, философия и наука о человеческом поведении в Советском Союзе. – М.: Изд. Политической литературы, 1991. – 479 с.

6. Зяюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. – К.: Київська правда, 1997. – 299 с.

7. Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В. Україна: альтернатива поступу. – К.: ARC. UKRAINE, 1996. – 759 с.

8. Макаренко А.С. Собр. соч. в 5-ти т. – М.: Правда, 1971. –Т. 5. – 510 с.

9. Новиков А.М. Профессиональное образование в России. – М., 1997.

10. Сухомлинский В.О. Избранные педагогические сочинения. В.3-х т. /Сост. О.С. Богданова, В.З. Смаль. – М.: Педагогика, 1979. –Т.1. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2011

Джерела мудрості

“Освіта і наука постають як стратегічний ресурс розвиток цивілізації. Засвоїти і використати цей ресурс на благо народу, суспільства і держави – наше історичне покликання”.

*Василь Мадзігон
перший віце-президент АПІН України*

